

PRVNÍ PRŮBĚŽNÁ EVALUAČNÍ ZPRÁVA K PROJEKTU

*„Systémové zajištění péče pro
vězněné uživatele drog a její následná
kontinuita po propuštění“*

OBSAH

Dosavadní zhodnocení realizace projektu #3

Průběh realizace evaluace a výzkumu ve sledovaném období #4

Zhodnocení vzniku a průběhu realizace case managementového programu #5

Zahájení projektu #6

Vytipovávání potenciálních klientů do projektu #8

SARPO a vytipovávání potenciálních klientů #11

Souběh projektů realizovaných více NNO #13

Spolupráce a komunikace s věznicemi #15

Zhodnocení dosavadního dopadu realizace projektu na cílové skupiny projektu #20

Kvantifikační ukazatele #21

Monitoring povinně sledovaných kvantitativních ukazatelů #22

Nově identifikovaná rizika realizace projektu

a návrhy na jejich eliminaci #27

Váleční uprchlíci #28

Předávání klientů po propuštění #30

Přemístění klienta do jiné věznice #31

Letní měsíce #32

Souběh různých case managementových projektů realizovaných více NNO #33

Další vlna koronaviru a souvisejících opatření #34

Narušení dobré úrovně spolupráce výměnou kontaktních osob #35

Podmíněné propuštění a nedořešená trestní řízení #36

Kolize mezi zaměstnáváním a docházením na konzultace #37

Ztracení kontaktu po propuštění #38

Doporučení projektovému týmu pro další realizaci projektu #39

Závěr #40

Literatura #41

1.

DOSAVADNÍ ZHODNOCENÍ REALIZACE PROJEKTU

V obecné rovině projekt v tuto chvíli běží podle předpokladů a naplánovaného harmonogramu, nicméně identifikovali jsme několik faktorů, které jeho úvodní fázi zpomalily a které ho mohou limitovat do budoucna. Všechny tyto faktory budou podrobněji rozebrány v následujících částech této zprávy. Co se týče klientské práce, existují rozdíly mezi jednotlivými organizacemi realizujícími projekt a věznicemi, kde má docházet k vytipování potenciálních klientů a sociální práci s nimi před propuštěním. Tyto rozdíly mají za následek odlišné počty kontaktovaných a podpořených vězněných osob pro spolupráci v jednotlivých regionech i věznicích, což bylo zapříčiněno zejména pomalejším startem spolupráce NNO s věznicemi kvůli průtahům v podepisování smluv rámujičích tuto spolupráci. Spolu s tím vznikly také dílčí nesrovnalosti v některých věznicích s ohledem na vytipování vhodných potenciálních klientů, kdy některé věznice nemohly najít vhodné vězněné osoby do projektu. I přes tyto počáteční a dílčí problémy však v rámci rozhovorů všechny organizace hlásily, že se u nich projekt úspěšně rozběhl a práce s vytipovanými klienty probíhá. Takže žádný zásadní problém, např. že by klientská práce nemohla být a není některou z organizací realizována, jsme neidentifikovali.

11.

PRŮBĚH REALIZACE EVALUACE A VÝZKUMU VE SLEDOVANÉM OBDOBÍ

Ve sledovaném období, tedy lednu až srpnu 2022, byly realizovány polo-strukturované rozhovory se zástupkyněmi a zástupci NNO, kteří realizují case management a jsou v pozicích tzv. garantů nebo garantek projektu za danou organizaci. Vedle toho byly využity také průběžné zprávy (tzv. reporty) ze samotných organizací, a to pro prvotní identifikaci vhodných témat do rozhovorů i základní orientaci v dosavadním průběhu realizace projektu, jak jej hodnotí samotné organizace. Rozhovory, které byly realizovány v souladu s evaluačním plánem v květnu a červnu 2022, poskytly podrobná data a vhled do regionálních daností u každé z participujících organizací, přičemž celkově bylo realizováno 14 rozhovorů, kdy ve dvou případech nebyl rozhovor individuální a z časových i praktických důvodů se jich účastnily vždy dvě osoby z dané organizace. V obou případech spolu dané osoby v rámci organizace dlouhou dobu spolupracovaly, a tudíž svoje postoje a zkušenosti dlouhodobě vzájemně diskutovaly a v tomto ohledu se tudíž velmi dobře znaly. Možné ovlivnění během rozhovoru bylo tedy minimální nebo úplně nulové. Rozhovory zpravidla trvaly 30 až 40 minut, ve dvou případech pak okolo hodiny.

Vedle rozhovorů byly zdrojem dat pro první průběžnou evaluační zprávu také dotazníky potřeb, které při navázání kontaktu case manažeři a manažerky vyplňovali s podpořenými klienty. Tyto dotazníky sloužily zejména k rychlému prvotnímu zmapování potřeb, které dané podpořené osoby na začátku spolupráce mají a jak tyto svoje potřeby vnímají a reflektují je.

Třetím zdrojem určitých dat a poznatků je desk research relevantních výzkumů a studií, který slouží především k interpretaci a kontextualizaci zjištěných poznatků.

Výzkumná a evaluační činnost byla realizována v souladu s evaluačním plánem, který byl předložen v lednu 2022 a zároveň také představen všem participujícím organizacím na prvním společném vzdělávacím a supervizním setkání 26. ledna 2022. Následně byly realizovány zmiňované rozhovory během května a června 2022 a zpracovány dotazníky, které organizace vyplňovaly průběžně během klientské práce.

2.

ZHODNOCENÍ VZNIKU A PRŮBĚHU REALIZACE CASE MANAGEMENTOVÉHO PROGRAMU

2.1.

ZAHÁJENÍ PROJEKTU

V úvodní fázi projektu jsme se potýkali se zdržením započetí a realizace samotného case managementu vlivem průtahů při podepisování smluv pro oficiální spolupráci s jednotlivými věznicemi. Všechny NNO realizující projekt se s tímto problémem musely potýkat, byť důvody pro průtahy s uzavřením spolupráce byly různorodé. V případě jedné NNO bylo zásadním problémem znění smlouvy, kterou spolu NNO a jednotlivé věznice podepisovaly, kdy se do celého procesu podepisování smlouvy vložilo právní oddělení jedné věznice a chtělo zásadním způsobem měnit podmínky spolupráce, a to směrem, který nebyl přijatelný pro danou NNO realizující case management. Problém, a do jisté míry i krizová situace, jelikož k dané věznici se připojilo několik dalších, které pak vyčkávaly, jak situace dopadne, se vyřešila po několika schůzkách, kdy si obě strany vyjasnily pozice a byly schopné dosáhnout konsensu. Odborný garant z příslušné NNO však zmiňoval, že ze strany dané věznice a jejího právního oddělení pociťoval nepochopení ohledně činnosti, kterou ve věznici budou dělat, přičemž zmíněné oddělení označovalo case managementovou práci s vězněnými osobami jako „sedánky“ a nechápalo celý proces jako odbornou činnost.

V kontextu právních změn a úprav smluv o spolupráci pak další dva odborní garanti / odborné garantky zmiňovali, že udělali ve smlouvách drobné úpravy. V obou případech bylo pro věznice problémem

vyčíslení, kolik osob musí být v rámci příslušné věznice podpořeno. Jedna věznice chtěla toto ustanovení kompletně zrušit a jedna chtěla změnit minimální počet na maximální počet. Obě věznice měly obavy, že pro ně z konkrétního vytyčení počtu podpořených plyne povinnost tyto osoby během projektu zajistit.

Čtyři další NNO uvedly, že ke zpoždění došlo kvůli administrativním, komunikačním a informačním průtahům, které nastaly na straně věznic, kde příslušná dokumentace byla, ale buď procházela pomalu byrokratickým aparátem nebo bylo potřeba se opakovaně připomenout, že je potřeba smlouvu podepsat. V jednom z těchto případů k průtahům došlo také vlivem nemoci kontaktní osoby NNO, která zajišťovala komunikaci s věznicemi (a nešla nahradit, neboť měla vybudované dlouhodobě dobré vztahy, na nichž byla interakce postavena), a zároveň došlo k miskomunikaci v rámci projektu, takže zmíněná NNO nevěděla, zda a jak má zajišťovat podpis smluv. Tím se celý proces protáhl, což mělo za následek i problematické zajišťování podpisů ze strany NNO. V dalším případě pak bylo problémem, že původní předběžnou smlouvu o spolupráci s NNO v jedné participující věznici podepisoval ředitel, který už ve věznici v době začátku projektu nebyl, takže se nové vedení muselo s celým projektem a smlouvou nanovo seznamovat, jelikož zřejmě nedošlo k předání informací. Nový ředitel posléze se spoluprací neměl problémy a smlouvu bez problémů podepsal.

2.1.

ZAHÁJENÍ PROJEKTU

Tři informanti a informantky ze dvou organizací pak měli pocit, že některé věznice zahrnuté do projektu o něj a o spolupráci nejeví příliš zájem. U jedné organizace byl zpochybňován přínos celého projektu a její kompetence ještě dříve, než jakákoliv spolupráce mohla začít. V druhém případě se nechtělo jedné věznicí číst smlouvu, tak vyzvala NNO, ať v pár větách smlouvu shrne a pošle výtah, aby věděli, co podepisují. Tuto situaci není však nutné chápat přehnaně negativně, jelikož svědčí i o velké důvěře, které mezi zainteresovanou NNO a danou věznicí panuje.

Pouze jedna NNO pak uváděla, že podepsání smluv bylo bez větších problémů a proběhlo bez zbytečných průtahů.

Ke zpožděním začátku realizace case managementu u čtyř organizací došlo také v důsledku přijímání nových zaměstnanců a zaměstnankyň pro výkon sociální práce. Zaměstnanci a zaměstnankyně museli být nejdříve zaučeni/zaučeny, jelikož se vesměs jednalo o osoby, které neměly zkušenosti s výkonem sociální práce v oblasti vězeňství (obecně je nedostatek sociálních pracovníků a pracovnic a těch, kteří by se věnovali vězeňství ještě méně).

V případě jedné organizace také musel být vytvořen kompletně nový vězeňský program pro účely projektu, neboť daná NNO jej předtím neměla, což také znamenalo zpoždění realizace.

2.2.

VYTIPOVÁVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH KLIENTŮ DO PROJEKTU

Často zmiňovaným tématem během rozhovorů bylo vytipování potenciálních klientů do projektu, které bylo pro pět NNO (téma pak bylo akcentováno v osmi rozhovorech) důležitým faktorem při startu projektu, jelikož se potýkaly s nedostatkem kontaktů a některé věznice nebyly schopny klienty ze svých populací spolehlivě a efektivně vytipovat. Byť jedna informantka hodnotila vytipování jako náročný proces, kvůli složitým kritériím. Původní plán (deklarace z výzvy pro podání žádostí o podporu) využít k tomuto procesu SARPO, tedy vězeňský screeningový program (více viz Drahý et al. 2018), se v mnoha případech ukázal jako neefektivní kvůli neaktualizovaným datům, která se v databázi nachezela. Obecně bylo několik důvodů pro nefungující, případně pomalejší, vytipování a nedostatek klientů.

Informanti a informantky ze tří NNO zmiňovali, že problémem je kolize mezi zaměstnáváním a naváděním na konzultace, což má za následek menší zájem vězněných osob o participaci v projektu, protože by tak ztratily výdělky za dobu, kdy musí konzultovat (obecněji je tento problém popsán v Mertl 2021). NNO se tento problém pokoušely řešit domluvou s věznicemi, zda by bylo možné, aby dané osoby byly na konzultaci odvedeny ze zaměstnání a po konzultaci opět do zaměstnání navedeny, aby byl ušlý výdělek co nejmenší. Toto řešení je možné ovšem pouze u osob, které mají vnitřní pracovní zařazení, u osob s venkovním zařazením je toto řešení logisticky neproveditelné.

Ve dvou věznicích bylo pomalé nebo nefungující vytipování potenciálních klientů způsobeno poddimenzováním vězeňského personálu, který jednoduše nestíhal realizovat celý proces. Informanti a informantky z jedné NNO v tomto případě uvedli, že kdyby nemohli využít kontakty s, v minulosti, vytipovanými klienty, projekt by se v jejich případě nemohl rozjet a neměli by žádné klienty ani v době rozhovoru (květen 2022).

Ve dvou věznicích nebyli vytipováni potenciální klienti kvůli deklarované nevyhovující vězeňské populaci, kdy podle věznic nemají žádné vězněné osoby s komplexními potřebami, které by spadaly do cílové skupiny projektu, což je dáno skutečností, že osoby s komplexními potřebami posílají do jiných věznic. S ohledem na zaměření a cíle projektu tedy v těchto případech nedošlo ke zcela šťastnému výběru participujících věznic, což tematizoval i jeden informant, jenž poukázal, že v tomto kontextu mohla být problematická i skutečnost, že se do projektu domlouvala spolupráce věznic s několikaletým předstihem. Za několik let se pak situace (vedení, personální obsazení atd.) mohla ve věznicích změnit, což znesnadnilo nebo znemožnilo efektivně participovat na projektu, nicméně výběr se neaktualizoval. Jedna NNO tuto situaci chtěla řešit postupem, který informant metaforizoval jako *nástřel brokovnicí*, tedy velkými besedami, kterých se bude účastnit široké spektrum vězněných osob, u nichž bude cílem alespoň některé z nich oslovit. Nicméně, nepovažoval to za příliš šťastnou formu výběru.

2.2.

VYTIPOVÁVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH KLIENTŮ DO PROJEKTU

Jedna NNO akcentovala, že jí věznice vytipovávala klienty mimo domluvená kritéria, kdy organizace chtěla více osob z regionu, kde působí, aby s klienty mohla efektivně pracovat i po propuštění a nemusela je ve větší míře předávat jiným organizacím. Věznice pak klienty vytipovávala na základě komplexity jejich potřeb, což zmíněná NNO nebrala negativně, nicméně v době rozhovoru docházelo k opakovaným diskusím, jak obě kritéria více sladit.

Jedna informantka pak vyjádřila pocit, že v jedné věznici nedošlo k cílenějšímu vytipování relevantních potenciálních klientů, kteří byli na společnou besedu, kde jim daná NNO představovala projekt, navedeni příkazem a bez předešlého informování, o co jde, což vyústilo ve zmatenost vězněných osob a neochotu se na besedě ptát. To následně rezultovalo v malý zájem vězněných osob.

Naproti tomu dvanáct informantů/tek z pěti NNO deklarovalo, že mají alespoň jednu věznici, kde mají potenciálních klientů dostatek a vytipovat je není problém. Čtyři z nich to přisuzovali dlouhodobé spolupráci s danými věznicemi, vybudovaným vztahům (v některých případech se jednalo až o kulturu spolupráce), které tam mají, a také ochotnému a schopnému personálu, jenž měl navíc dobrou znalost vězeňské populace, s níž pracoval. Ve zbývajícím jednom případě byl dostatek klientů způsoben předešlou prací dané NNO v příslušné věznici, díky

čemuž věznice nemusela sama vězněné osoby vytipovávat. Informanti/tky z dané NNO však uváděli jiný problém, a sice nemožnost klientské práce v dané věznici kvůli přetížení daného personálu a nemožnosti si domluvit termín návštěvy.

Devět informantů ze všech šesti participujících NNO pak tematizovalo i kritéria výběru potenciálních klientů, zejména s ohledem na sladění představ NNO a jednotlivých věznic, které, když už se tak stalo, nevytipovávaly potenciální klienty v souladu se zaměřením projektu. Některé věznice se snažily do projektu vytipovávat osoby z SPO na úkor osob z běžných oddílů, tedy osoby, které sice mají komplexní potřeby, ale už nějakou formu intervence a podpory využívají, přičemž NNO to vnímaly také jako duplicitu a spíše se chtěly soustředit na osoby, které nevyužívají žádnou intervenci. V jiných případech se stávalo, že byly vytipovány osoby, které měly stabilizovanější situaci (například podporu od rodiny), takže měly méně zakázek a menší míru komplexnosti potřeb a do projektu se primárně také nehodily. Obecně si pak NNO musely s některými věznicemi opakovaně ujasňovat kritéria pro výběr vhodných potenciálních klientů.

Při vytipování pak vznikly také specifické případy, u kterých informanti/tky nevěděli, zda daná osoba může být podpořena v rámci projektu. Jedním takovým případem byl klient, který byl v době rozhovoru ve věznici, která byla součástí projektu a měl všechny předpoklady,

2.2.

VYTIPOVÁVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH KLIENTŮ DO PROJEKTU

aby byl podpořen, ale měl být přesunut do jiné věznice, která v projektu neparticipuje, ale kam daná NNO také jezdí, takže by s ním mohla spolupracovat dále.

Jedna informantka také zmiňovala, že v době rozhovoru měli dost potenciálních klientů, kteří by se hodili do projektu, ale byli už propuštěni, takže nesplňovali formální kritérium navázání spolupráce ve výkonu trestu.

2.3.

SARPO A VYTIPOVÁVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH KLIENTŮ

Velkým tématem v rámci rozhovorů se stalo SARPO jako screeningový a diagnostický nástroj, který by mohl velmi zjednodušit vytipování a zacílení výběru vězněných osob jakožto potenciálních klientů. Nicméně, deset informantů a informantek ze všech šesti NNO nevidělo tento nástroj jako příliš spolehlivý a jeho využití v procesu vybírání klientů viděli jako problematické právě kvůli relevanci dat. SARPO se využívá zejména při nástupu do výkonu trestu, kdy řada osob může zatajit užívání drog, aby nebyla stigmatizována a mohla být například lépe pracovně zařazena, protože neví, co by to pro ni do budoucna znamenalo nebo se, jednoduše, bojí. Pokud vězeňský personál zjistí, že údaj v SARPO nekoresponduje se skutečným stavem věci, měl by SARPO aktualizovat, a zároveň se také SARPO aktualizuje v nějaké periodicitě v závislosti na vyhodnocování plnění programu zacházení. Nicméně, aktualizace je často podle jedné informantky pouze formalita a reálné data aktualizována nejsou, což pak vytváří nespolehlivost. To se potvrdilo i v našem projektu, kdy několik NNO mělo zkušenosti se situací, že se řada vytipovaných osob, které pak pozvaly na informační besedu, nehodila do projektu (měla příliš dlouhou dobu do výstupu, neměla drogovou anamnézu atd.). V jednom případě se dokonce stalo, že si vězněná osoba, která měla v SARPO vysoké riziko závislosti, ale drogy reálně neužívala, po konfrontaci myslela, že case manažerka je nastrčenou osobou, jež má za cíl „namočit“ danou vězněnou osobu do dalších trestných činů.

Nespolehlivost SARPO se ukázala také na situaci, kdy v některých věznicích souběžně působí více NNO realizujících case management, ale pro jiné cílové skupiny, které by se neměly duplikovat nebo prolínat. Jedna NNO tak například realizuje case management cílený na osoby, které nemají drogovou anamnézu (tyto osoby by měly spadat do našeho projektu), nicméně několik informantů a informantek vypovědělo, že osoby, s nimiž navázali spolupráci, jsou v obou projektech.

Využití SARPO bylo také náročné i pro vězeňský personál, kdy, jak zaznělo ve dvou rozhovorech, u každé osoby musel rozklikávat, zda má drogovou anamnézu a za jak dlouho má výstup. O to víc pak bylo frustrující, když tato anabáze přinesla nepříliš přesný výběr osob, který následně v podstatě nemohl být využit k navázání kontaktu. Pouze tři informanti a informantky z jedné NNO uvedli, že výběr potenciálních klientů ve věznicích byl realizován s pomocí SARPO a proběhl v podstatě bez výraznějších problémů.

Některé NNO tak strategii s využitím SARPO pro vytipování potenciálních klientů opustily nebo zvažovaly opustit, případně nebrat kritérium rizikovosti ze SARPO jako klíčový faktor, a zvolily jiné strategie. Jeden informant v tomto ohledu také zmínil, že vlastně neví, co rizikovost závislosti šest a více v SARPO znamená, zda se jedná o nitrožilního a dlouhodobého uživatele, který kombinuje několik látek nebo stačí, aby šlo

2.3.

SARPO A VYTIPOVÁVÁNÍ POTENCIÁLNÍCH KLIENTŮ

„pouze“ o dlouhodobého uživatele apod., přičemž uvedl, že by bylo dobré znát metodiku, podle níž se odborný personál při vyhodnocování řídí. Jiný informant v tomto ohledu uvedl, že záleží, kdo z personálu SARPO s danou osobou vyplňuje, protože odborný personál má různé zaměření a soustředí se na různé věci.

2.4.

SOUBĚH PROJEKTŮ REALIZOVANÝCH VÍCE NNO

Specifickým tématem, které vyplynulo z terénu a počátečního řešení projektu, byl souběh více projektů a programů ve věznicích, kde je realizován case management v rámci našeho projektu. Tato situace byla matoucí zejména pro samotné věznice, které se neorientovaly v tom, kdo a v rámci jakého projektu k nim chodí. V některých případech byla tato situace ještě více nepřehledná, když daná NNO ve věznici, kde realizuje case management, zároveň realizuje i programy mimo projekt, protože bylo nutné vyjasňovat, kteří klienti spadají do projektu a kteří do běžného programu. Zároveň v některých věznicích zaznamenali v důsledku startu více typů case managementových projektů větší zájem o vstup do zařízení za účelem realizace programů, což bylo pro některé z nich náročnější kvůli administrativě, nutnosti vyřizovat vstupy a vytvářet časové harmonogramy, které by seděly vězněným osobám, personálu i NNO.

V případě čtyř organizací pak zaznělo, že by si chtěly s dalšími realizátory case managementových projektů dát schůzku a vyjasnit si pozice v daných věznicích, například ve smyslu, že u jednotlivých klientů obstarávaly adiktologické zakázky a dluhové poradenství by nechávaly na jiných organizacích. Obávaly se totiž, že by se mohla práce na zakázkách dublovat, což by přineslo v lepším případě zbytečnou dvojí práci a v horším nenaplnění zakázky kvůli kolizi jednotlivých cest při naplňování. V případě jedné NNO pak docházelo k této kolizi, kdy druhá/jiná

NNO nabízela klientům ve výkonu přesun spojený s poskytováním služeb do jiného regionu, která ale „naše“ participující NNO vyhodnotila jako velmi rizikový vzhledem k faktoru závislosti. Daný region je totiž velmi známý prevalencí drog a užívajících osob, což velmi zvyšuje riziko relapsu, recidivy a návratu do výkonu trestu.

Nicméně, všech pět NNO, kterých se souběh různých case managementových projektů týkal, uvedlo, že souběh vnímá primárně jako příležitost pro síťování, vzájemné poznání a lepší spolupráci na zakázkách klientů, což by se mohlo pozitivně projevit i po skončení projektu udržením spolupráce a vazeb.

Tématem pro NNO byla také skutečnost, zda může být klient podpořen v rámci obou projektů a nedochází ke kolizi v tomto smyslu.

2.5.

SPOLUPRÁCE A KOMUNIKACE S VĚZNICEMI

Spolupráce a komunikace byla ze strany NNO a informantek a informantů hodnocena ambivalentně, kdy v případech některých věznic vše fungovalo bez problémů a v některých věznicích bylo problematické domluvit se i na základních věcech, například na termínech návštěv. To samé platilo i pro podmínky, které věznice vytvořily k realizaci konzultací s klienty. S nějakými komplikacemi v alespoň jedné z věznic, kam dané NNO docházely, se setkaly všechny NNO participující v projektu, přičemž o nich mluvilo celkově dvanáct informantů a informantek. Na druhou stranu všechny NNO a celkově třináct informantů a informantek vyjádřilo i své pozitivní zkušenosti s věznicemi a jejich spoluprací na projektu.

V pěti věznicích byly problémy spojeny s nedostatkem personálu a přetížením toho, který tam byl (v některých rozhovorech zazněl i názor, že je daný personál již vyhořelý), což se v jednom případě podle informantky projevovalo i na vězněných osobách, které nebyly příliš motivovány do spolupráce, protože jim náležitosti a smysl nikdo příliš nevysvětlil a pouze je navedl na „nějaké“ setkání. V dalším případě byl problémem nedostatek uniformovaných příslušníků a příslušnic, přičemž to komplikovalo domlouvání termínů pro návštěvu NNO, neboť vězněné osoby neměl jednoduše kdo navést. Jedna NNO akcentovala, že nedostatek personálu ve věznici, kde realizuje case management má za následek nemožnost se domluvit na termínu návštěv, takže reálně nemůže konzultovat s klienty, protože se do věznice jednoduše nedostane, čímž

je realizace projektu v podstatě paralyzována (kontakt probíhal pouze korespondenčně, jelikož nebyla možná ani skypová komunikace).

V jedné NNO měli problém se skutečností, že jim věznice naváděla klienty na konzultaci najednou, což připomínalo čekání u lékaře, kdy po ukončení konzultace hned přišla další osoba. Tato situace podle informantky nebyla optimální, neboť se setkávala s náročnými příběhy, po nichž si alespoň na chvíli potřebovala odpočinout, ale to nebylo možné. Zároveň i klienti, kteří už ukončili konzultaci museli zůstat v prostoru před místností, dokud nedokončili konzultaci všichni z přivedené skupiny, což například znemožňovalo jejich návrat do zaměstnání.

Dalším problémem byly nevyhovující místnosti, kde se konzultace vykonávaly, ve dvou případech (a věznicích) dokonce musely informantky vykonávající case management sedět každá spolu vždy v jedné místnosti, takže se při konzultacích občas vzájemně rušily. Navíc se místnosti podle situace měnily, takže neměly jedno stálé místo, a to kvůli vytiženosti místností a přednosti orgánů činných v trestním řízení a dalších institucí. Jedna z NNO to nicméně brala jako pokrok, protože předešlé podmínky, které měla v dané věznici, byly horší: konzultace probíhaly ve velkých návštěvních místnostech. V jiném případě informantky uváděly, že v místnostech, kde vykonávají konzultace, je slyšet hluk z chodby a jiných místností, což považovaly za ne úplně vhodné.

2.5.

SPOLUPRÁCE A KOMUNIKACE S VĚZNICEMI

V tomto ohledu také jedna informantka litovala speciálního pedagoga, který naváděl vězněné osoby do projektu, ale jeho pracoviště bylo v jiné budově, než kam naváděl dané osoby, a zároveň musel v dané budově zůstat, aby mohl odvést a navést další osobu. Takže podle informantky celou dobu, kdy probíhaly konzultace, seděl ve vedlejší místnosti a „koukal do blba“, takže nemohl dělat svoji práci a i pro něj byla realizace projektu zbytečnou komplikací a přetížením. Vysvětlení věznice bylo celkem logické a asi přijatelné: case managementového projektu se účastní osoby z běžných oddílů a daná kontaktní osoba je z SPO, které je situované v jiné budově a nabízí lepší podmínky, ale věznice nechce, aby vězněné osoby z SPO a běžného oddílu přicházely do kontaktu, neboť by to mohlo vyvolávat konfliktní situace a narušovat chod SPO. I přes tuto skutečnost by možná stálo za zvážení, jestli nejde celá situace vymyslet i jinak.

Vedle nevyhovujících místností byl problémem také nedostatek adekvátních místností pro konzultace, případně velmi velké vytížení těchto místností v rámci jiných programů a také vězeňským personálem, který tam realizoval program odborného zacházení.

Naštěstí nikde nedocházelo k situaci, že by odborný nebo jiný personál byl přítomen klientské práci a mohl tak narušovat průběh konzultace a vyvolávat praktická a zejména etická dilemata. Nicméně, v jednom

případě informantka říkala, že mají v NNO z minulosti (ne v rámci tohoto projektu) negativní zkušenosti se skypovou komunikací, při níž byl vždy personál přítomen, a dokonce zasahoval do průběhu konzultace, takže byla naprosto zbytečná, neboť se pak klienti báli cokoliv říci. Ve dvou rozhovorech následně zaznělo, že uniformovaný vězeňský personál se choval poněkud neomaleně a přerušil konzultace s tím, že na ně vypršel čas a rovnou vězněnou osobu odvedl. Nicméně v obou případech došlo ke komunikaci, že by se mohla celá věc řešit i jinak než tímto způsobem a podle informantů a informantek se tento problém vyřešil.

Někdy byl reflektován i postoj vězeňského personálu, který byl různorodý – někdy personál projekt a case management bral velmi pozitivně, ale v některých případech vyjadřoval velkou skepsi přecházející v devaluaci snažení dané NNO. V případě jedné věznice informantka také uvedla, že odborný personál má tendenci do projektu nominovat potenciální klienty, kteří mají velmi blízko do výstupu, aby si tak ulehčil svoji práci a dané vězněné osoby někam mohl dát, aby o ně bylo postaráno. Daná informantka říkala, že takový postup s věznicí komunikují a velmi váží, zda tyto klienty přibrat do projektu, protože je velmi málo času s nimi navázat důvěrný a spolupracující vztah za tak krátkou dobu, takže hrozí, že se řada zakázek nepodaří ani identifikovat, natož nějaký způsobem řešit. Jiný informant zmiňoval, že byla ze strany věznice při první komunikaci zpochybňována kompetence NNO a konzultace byly

2.5.

SPOLUPRÁCE A KOMUNIKACE S VĚZNICEMI

označovány za „sedánky“ a zpochybňována byla i právoplatnost vstupu dané organizace do věznice na základě předjímání, že case manažeři a manažerky z dané NNO budou mít za sebou trestní minulost, což je v rozporu s udělením povolení pro vstup.

Zmíněný postoj věznice a pohled na konzultace jako na „sedánky“ daný informant přičítal špatné vnitřní komunikaci ve věznici, což bylo téma, které zmiňovaly další dvě informantky, které měly pocit, že dané věznice, do nichž docházejí, ne úplně vždy předávají informace jak v rámci personálu, tak vězněným osobám. To se týkalo celkově pěti věznic, přičemž důsledkem byla zmatenost personálu, který nebyl s projektem seznámen a v některých případech se o něm od vedení věznice dozvěděl až těsně před tím, než měla započít spolupráce. U klientů se neinformovanost projevovala zmatením a nevědomostí, proč jsou navedeni na besedu či konzultaci.

Jeden informant zároveň uváděl, že má zkušenosti z více věznic a že je občas trochu těžké se mezi nimi zorientovat, neboť každá funguje trochu jinak.

Na druhou stranu pozitivní zkušenosti se týkaly zejména dobré spolupráce s vězeňským personálem, která zazněla ve 12 rozhovorech a týkala se celkově 11 věznic. To ovšem bylo často dáno dlouhými a intenzivními

vazbami a vysokou mírou důvěry mezi danými věznicemi a NNO vybudovanými v minulosti. Díky této důvěře nebylo problémem se domluvit na nejrůznějších věcech a postupech, případně na změnách založených na prvotních zkušenostech. V některých věznicích informanti a informantky měli také dojem, že vězeňský personál má o projekt zájem, což se projevovalo jeho aktivnější účastí na realizaci. V jednom rozhovoru například zaznělo, že se odborný personál snaží udržovat motivaci klientů i v mezičase návštěv NNO. V jiném rozhovoru pak informantka uváděla dobrou praxi, že jí personál při vytipovávání vhodných klientů vytvořil i seznam, kde označil svoje tipy na vhodné klienty vzhledem ke zvoleným kritériím, zejména době výstupu. S tím je spojeno ovšem také jedno úskalí, které zmiňovala jedna informantka, a sice že tyto vazby jsou vybudovány pouze mezi danými osobami na obou stranách. Pokud by tedy došlo k výměně kontaktních osob ať už na straně NNO nebo věznice, dobrá úroveň spolupráce by mohla být narušena, neboť není kulturně ukotvena a nejsou nastaveny adekvátní procesy, které by určitý standard spolupráce zaručovaly.

Druhým silným tématem (zmiňovaným v devíti rozhovorech) týkajícím se pozitivních zkušeností byly velmi dobré podmínky, které věznice NNO vytvořily pro realizaci konzultací, kdy ve většině věznic informanti a informantky tyto podmínky hodnotily a pozitivně a až na výjimky a problémy popsané výše s nimi byli spokojeni a spokojeny.

2.5.

SPOLUPRÁCE A KOMUNIKACE S VĚZNICEMI

Ve čtyřech rozhovorech pak zaznělo, že v některých věznicích, zejména těch, které nebyly úplně zvyklé realizovat spolu s NNO penitenciární programy a kam dané NNO předtím nedocházely, byla spolupráce na počátku poměrně kostrbatá a chvíli trvalo, než si vyjasnily svoje pozice a představy. To se projevovalo zejména na časovém sladění docházení do věznic, které se ne vždy podařilo dobře nastavit. V jedné věznici byl například nastaven pátek jako den, kdy má daná NNO docházet, ale souběžně s tím tam probíhala i řízení o podmíněném propuštění, což mělo za následek, že pro NNO bylo problematické najít vhodnou volnou místnost. Navíc byl zvolen nevhodně i čas na devátou hodinu ráno, nicméně již v 10:30 byl celý blok, včetně klientů, naveden na oběd, což zastavilo jakoukoliv přímou práci. Podle informantky, která tento příklad uvedla, se nicméně situace začala s věznicí řešit a již v době rozhovoru se ustálila.

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

Projekt se teprve začal realizovat, a navíc prakticky skoro u všech NNO došlo ke zpoždění začátku přímé klientské práce kvůli průtahům s podepsáním smlouvy o spolupráci s jednotlivými věznicemi. Nicméně, i tak se klientská práce rozeběhla a přináší první poznatky s ohledem na sociální práci realizovanou s klienty, zejména s ohledem na jejich potřeby a jejich náhledu na svoji situaci.

V deseti rozhovorech zaznělo, že klienti jsou dobře motivováni spolupracovat v rámci projektu, byť se tato spolupráce musí podporovat a udržovat pomocí motivačních rozhovorů, což je ale naprosto pochopitelné a je to nedílná součást klientské práce (viz například Doherty et al. 2014; Stinson, Clark 2017). V tomto kontextu také zaznělo téma účelové motivace, která je ve vězeňství častým a exponovaným tématem, ale všichni informanti a všechny informantky se shodli, že ji vítají a považují ji do jisté míry za samozřejmou a také využitelnou v další práci s klientem. V tomto ohledu také více case manažerů a manažerek uvádělo, že potřebují zpravidla tři až čtyři setkání a konzultace, aby se vztah s klientem ustálil, byla navázána alespoň základní důvěra a mohly se adekvátně diskutovat potřeby a představy klienta. Jedna informantka v tomto ohledu uvedla, že byli klienti v jedné z věznic, kam docházela, „neopečovaní“ a bylo poznat, že o svých problémech a obavách s nikým nikdy moc nemluvili, takže klientská práce v této věznici byla podle ní velmi intenzivní a časová dotace na konzultace jí často nestačila.

Z hlediska potřeb a zakázek se nejčastěji objevovalo zaměstnání a bydlení, což není překvapivé, neboť samotní klienti tyto dva faktory vnímali jako klíčové pro svůj úspěšný návrat do společnosti, neboť většina vězeňské populace, stejně jako jinde ve světě, pochází z marginalizovaných poměrů (viz například Fassin 2017; Garland 2001; Wacquant 2009a, 2009b, 2010; v ČR viz Mertl 2021, 2022; Toušek et al. 2018).

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

V menší míře se pak objevovala zakázka týkající se dluhové problematiky a minimálně pak duševní zdraví, rodinné vazby, pomoc s vyřizováním agendy na úřadech a trávení volného času po propuštění. To také není překvapivé, byť zpravidla duševní zdraví bývá pro řadu vězněných osob velkým problémem, který je navíc často dlouhodobého charakteru (Fritzon et al. 2020; Martin et al. 2015; Stensrud et al. 2019). Nicméně, duševní zdraví, oproti fyzickému zdraví, je v české společnosti stále poměrně výrazně tabuizováno a také vězněné a propuštěné osoby o něm nechtějí příliš často mluvit, neboť se bojí stigmatizační diagnózy, že jsou „šílené“ apod. V tomto kontextu bychom tedy čísla ze SARPO, kdy 45 % populace má nějaké problémy s duševním zdravím (traumatizace, poruchy chování, impulsivnost atd.) vyjádřené opakovaným sebepoškozováním, psychóza byla identifikována u 7 %, 18 % někdy podstoupilo psychologickou léčbu, 8,5 % se někdy pokusilo o sebevraždu a 33,5 % se o ni pokusilo opakovaně (Drahý et al. 2018), která sama o sobě nejsou malá, měli brát spíše vyjádření spodnější hranice prevalence. Rodinné vazby jsou zase mnohem častěji podmíněny genderově a kulturně, kdy u žen je stále velmi pevně zakořeněna role pečovatelek o děti a také obecná role pečovatelek o vztahy a interakce (například Burch 2017; Johnson 2014; Lane 2020; Nedbálková 2006). To má za následek, že muži (a platí to samozřejmě i pro muže ve výkonu a po výkonu trestu) častěji přijímají a naplňují roli osoby, která by měla méně projevovat emoce, více kalkulovat a být především ekonomicky aktivní a přinášet do domácnosti materiální zajištění. Muži s trestní minulostí tak mají tendenci méně řešit svoje duševní zdraví a také rodinné a další vazby, jelikož často nepečují o děti (a děti ani nejsou v náhradní péči na „jejich“ straně rodiny) a jsou kulturně naučeni, že jejich role je především ekonomická.

3.

ZHODNOCENÍ DOSAVADNÍHO DOPADU REALIZACE PROJEKTU NA CÍLOVÉ SKUPINY PROJEKTU

Adiktologické zakázky se objevovaly ze strany klientů spíše zřídka, což informanti a informantky přisuzovali zejména dvěma faktorům. Prvním byla skutečnost, že se vězněné osoby obecně intenzivně setkávají s diskurzem, že hlavní a klíčovou věcí po propuštění je materiální zajištění a zázemí, takže si tuto skutečnost hluboce internalizují a ostatní potřeby mají tendenci podceňovat nebo je nevidět. Druhým faktorem byla menší prevalence užívání drog ve vězení nebo abstinence, čímž se sice řada klientů zbavila fyzické závislosti, ale ne psychické. Pod tímto dojmem pak přistupovali i k sebenáhledu na svoji závislost, kterou považovali již za vyřešenou. Nicméně, četné studie ukazují, že právě tento pohled je velmi nebezpečný a může vést v lepším případě k relapsu a v horším případě i psychickému zhroucení, které vyústí k cílenému předávkování a sebevraždě jako copingové strategii se situací po propuštění, která je plná různých stresorů (Binswanger et al. 2012; Griffin et al. 2020). Někteří case manažeři a manažerky podcenění závislosti u svých klientů reflektovali a snažili se vnášet tato témata do konzultací, i když s nimi sami klienti nepřicházeli. Jedna informantka říkala, že očekává větší prevalenci adiktologických témat až vzroste důvěra mezi ní a klienty, protože je to téma, které se podle ní rozvíjí právě až s vysokou mírou důvěry.

Celkově ještě nelze zcela zhodnotit dopady na cílovou skupinu, nicméně lze konstatovat, že klientská práce se ve většině věznic již naplno rozeběhla a klientské konzultace intenzivně probíhají, přičemž pomáhají zmapovat potřeby klientů, což je velmi důležité pro rehabilitaci vězněných osob (viz Long et al. 2019).

3.1.

KVANTIFIKAČNÍ UKAZATELE

Na konci sledovaného období (31. srpna 2022) bylo podpořeno v rámci projektu celkem devadesát devět osob (ukazatel B001), z nichž sedm jich stále pokračovalo v projektu i týden před propuštěním z výkonu trestu (B002), šest jich pokračuje v programu i týden po propuštění (B003) a nikdo zatím samozřejmě úspěšně projekt v této fázi nemohl dokončit. Dva klienti pak museli ukončit spolupráci, protože byli přesunuti do jiné věznice, kde nebylo možné pokračovat ve spolupráci na projektu. U dvou klientů nebylo možné pokračovat v podpoře, neboť jim byl nařízen soudem další trest, jehož délka znemožňovala úspěšné dokončení projektu. Osm klientů se rozhodlo dále nepokračovat v projektu z osobních důvodů.

V tuto chvíli tedy spolupráce pokračuje s osmdesáti sedmi klienty, kdy šest jich je již propuštěných, sedm je těsně před propuštěním a sedmdesát čtyři je stále ve výkonu trestu a čeká na propuštění.

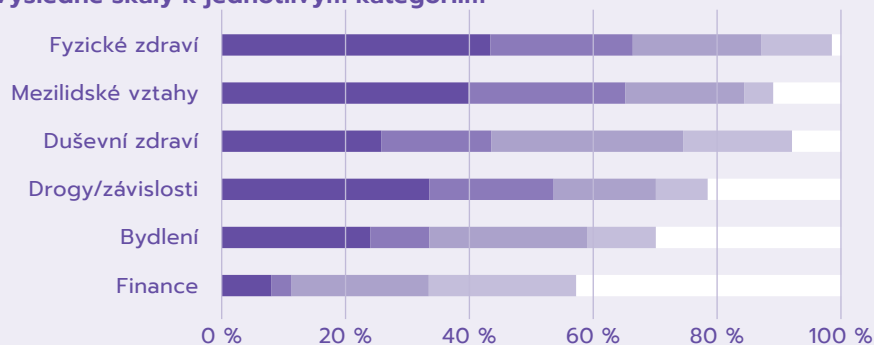
3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

V rámci navazování kontaktu jsme realizovali s klienty dotazník cílený na jejich potřeby (k 31. srpnu 2022 jsme pracovali s šedesáti třemi relevantně vyplněnými dotazníky), přičemž jsme sledovali tyto oblasti: fyzické zdraví, duševní zdraví, mezilidské vztahy, bydlení, finance a drogy/závislosti. Dotazníky obsahovaly škály 1 až 5 ke každé oblasti, kdy 1 byla nejpozitivnější pól a 5 byla nejvíce negativní pól, a také otevřené otázky, které měly rozvést a upřesnit výběr na škále. Průměry jednotlivých škál jsou v tabulce 1. Z tabulky je pak vidět, že jako nejvíce problematickou klienti hodnotí svou finanční situaci, která byla následována bydlením, přičemž pouze tyto dvě oblasti se dostaly před hodnotu 3. Rozložení odpovědí k jednotlivým škálám je pak vidět na grafu číslo 1.

Graf 1

Výsledné škály k jednotlivým kategoriím

Tabulka 1

OBLAST	PRŮMĚR ŠKÁLY
Fyzické zdraví	2,02
Duševní zdraví	2,6
Mezilidské vztahy	2,22
Bydlení	3,14
Finance	3,9
Drogy/závislosti	2,66

Pokud se podíváme na jednotlivé škály podrobněji, pak u *fyzického zdraví* byly nejčastěji akcentovány problémy uvedené v tabulce 2. Celkově je ale poměrně překvapivé, že fyzické zdraví nebylo akcentováno jako problematické více vzhledem ke skutečnosti, že na základě řady výzkumů (Hammett et al. 2001; Novisky et al. 2021; Williams 2007) má cílová skupina v mnoha směrech horší zdravotní stav než běžná populace. Nicméně, je důležité připomenout, že se jedná o reflexi vězněných osob, které se mohou subjektivně cítit dobře nebo bez problémů, ale určitě zdravotní problémy, které mají, si nepřipouštějí nebo je nevnímají jako problémy, jelikož se na ně adaptovaly.

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

Tabulka 2

ABSOLUTNÍ POČET VÝSKYTŮ	
Potíže s nohama	5
Vliv drog	4
Únava	3
Hepatitida C	3
Necítí se dobře	2
Hepatitida B	1
Invalidní důchod 3. stupně	1
Bolest ruky	1
Ploténky	1
Zuby	1
Cukrovka	1
Záda	1
Klouby	1

Druhý nejlepší výsledek měly *mezilidské vztahy*, kdy třicet devět klientů odpovědělo, že má s blízkými osobami dobré a bezproblémové vztahy a pouze šestnáct hodnotilo vztahy jako špatné, deset klientů nebylo s blízkými osobami v kontaktu. Osm klientů pak vyjádřilo obavy o blízké

osoby, zejména ve smyslu, jak se mají a jestli zvládají životní problémy. U této škály je pak nutné poznamenat, že vztahy byly často hodnoceny komplexně, což znamenalo, že nebyly „černobílé“: s některými blízkými osobami mohli mít klienti dobré vztahy a s některými naopak ne. Dobré hodnocení mezilidských vztahů pak dává potenciálně lepší šanci na úspěšný návrat do společnosti z výkonu trestu, jak ukazuje řada výzkumů (Davis et al. 2013; Johnson 2014; Shivy et al. 2007). Nicméně, občas mohou být také dobré vztahy s blízkými osobami na přítěž, zvláště pokud se jedná o toxické vztahy, které vězněné osoby do výkonu trestu dostaly. Pár našich klientů takové případy také zmínilo.

U *duševního zdraví* se nejčastěji vyskytovaly problémy uvedené v tabulce 3. Nejčastěji pak byl zmiňován výkon trestu jako zdroj duševní nepohody a problémů, zejména ve smyslu nemožnosti trávit čas s blízkými osobami, což byla hned druhá nejčastěji zmiňovaná kategorie. Na třetím místě se objevily obavy z propuštění na svobodu, kdy klienti nevěděli, co budou dělat a jestli zvládnou žít mimo věznici. V tomto ohledu nicméně předpokládáme, že duševní zdraví bude větším problémem, neboť se stále jedná o téma, které je v ČR do značné míry tabuizováno, přičemž zahraniční výzkumy (Fritzon et al. 2020; Martin et al. 2015; Stensrud et al. 2019) ukazují, že duševní zdraví je velmi rozsáhlý problém u vězeňských populací, a to zvláště u osob, které jsou uživateli drog a potýkají se závislostí (Begun et al. 2016; Belenko 2006).

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

Tabulka 3

ABSOLUTNÍ POČET VÝSKYTŮ	
Trápí výkon trestu	14
Schází blízké osoby	10
Obavy z propuštění	7
Necítí se dobře	4
Psychické problémy	3
Obavy z budoucnosti	3
Problematičtí spoluvězni	2
Poruchy osobnosti	1
Smrt blízké osoby	1
Impulsivita	1

Drogy a závislosti pak byly poměrně podceňované téma ze strany klientů, kteří ho řadili někam do středu škály. Nicméně, přesto poměrně hodně klientů (třicet) přiznávalo problémy se závislostí a dvacet sedm klientů chtělo s užíváním drog přestat. Řada z nich se však obávala období po propuštění, kdy zmizí tlak na abstinenci ze strany věznice, hrozí návrat do toxických sociálních sítí spojených buď s traumatizací nebo přímo užíváním drog a zároveň začne působit řada stresorů. Jak ukázaly

některé výzkumy (Binswanger et al. 2012; Griffin et al. 2020), tato situace je velmi nebezpečná a může vést k velké míře distresu, pocitu alie-nace a, v lepším případě, relapsu, v horším případě, využitím cíleného předávkování jako copingové strategie. Dvacet jedna klientů pak zmiňovalo, že abstinguje ve výkonu trestu, což brali jako dostatečnou záruku, že už nebudou po propuštění znovu drogy užívat. To je však nutné brát s velkou rezervou, neboť se ukazuje (a je to zkušenost i NNO působících v tomto projektu), že abstinence v „kontrolovaném“ prostředí věznice není dostatečnou zárukou řešení problému závislosti. Naopak může spíše překrýt skutečný problém, kvůli němuž osoby drogy užívají (většinou spojený s traumatem, kdy drogy slouží jako copingový nástroj v rámci tzv. self-medikace), a vytvořit iluzi, že když je určitým způsobem překlenuta fyzická závislost, je vyřešena i psychická závislost a problém tudíž již neexistuje. Stojí pak ještě za zmínku, že pouze šest klientů nepovažovalo drogy a závislost za problém, respektive problém si nepřiznávali, což je pozitivní ve smyslu, že většina klientů si je v nějaké míře vědoma tohoto problému.

Druhým nejhorším problémem bylo *bydlení*, kdy naprostá většina klientů (třicet čtyři) uvedla, že se potýká nebo bude potýkat s nejistým bydlením, což je velmi alarmující a problematické, neboť bydlení lze považovat za naprostý subsistenční základ, bez něhož nelze realizovat další aktivity (Madoc-Jones et al. 2018). Třináct klientů pak uvedlo, že se

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

bude spoléhat v zajištění bydlení, alespoň v začátcích po propuštění, na blízké osoby, což ale nelze považovat za stabilní bydlení, jelikož vztahy po propuštění prochází často poměrně velkou dynamikou a zároveň propuštěné osoby musí složitě získávat zpět důvěru, jak ukazují některé výzkumy (Breese et al. 2000; Davis et al. 2013). Proto by se toto bydlení také mělo spíše považovat za nestabilní a nejisté. Pouze osm klientů pak uvedlo, že mají zajištěno stabilní bydlení.

Nejhůře pak dopadla kategorie *financí*, což není překvapivé, neboť se jedná o oblast, která přímo zasahuje do subsistence klientů a zároveň není příliš kontroverzní, takže klienti neměli problém přiznat, že se s tímto faktorem potýkají. Třicet jedna klientů přiznalo, že má dluhy a exekuce, což přitom nelze brát na lehkou váhu, neboť exekuční srážky a byznys s chudobou a dluhy, které se v ČR rozvinuly, mohou naprosto demotivovat propuštěné osoby a naše klienty a paralyzovat jejich jakékoliv pokusy o úspěšný návrat do společnosti (Mertl 2022; Todd-Kvam 2019). Šestnáct klientů k tomu uvedlo, že nemá ani žádné nastřádané peníze, které by mohlo využít po propuštění. Kombinace dluhů, exekucí a materiální deprivace přitom není vůbec překvapivá, neboť spojení mezi marginalizací a uvězněním je již spolehlivě výzkumně potvrzena ve světě i v ČR (ve světě viz Fassin 2017; Garland 2001; Wacquant 2009a, 2009b, 2010; v ČR viz Mertl 2022; Toušek et al. 2018). Deset klientů pak uvedlo, že se pokouší aktivně svoji dluhovou situaci

řešit. Devět klientů pak nepociťovalo subsistenční problémy a pět klientů deklarovalo, že mají podporu od rodiny, což opět nelze považovat za optimální situaci.

Ve stabilizačních oblastech byla nejčastěji nabízena následná odborná péče (adiktologická nebo substituční) a nejméně často zdravotní péče. Podrobněji ukazuje průměry jednotlivých škál tabulka číslo 4 a graf číslo 2. Dotazník stabilizačních oblastí byl k 31. srpnu 2022 vyplněn osmdesáti dvěma klienty.

Tabulka 4

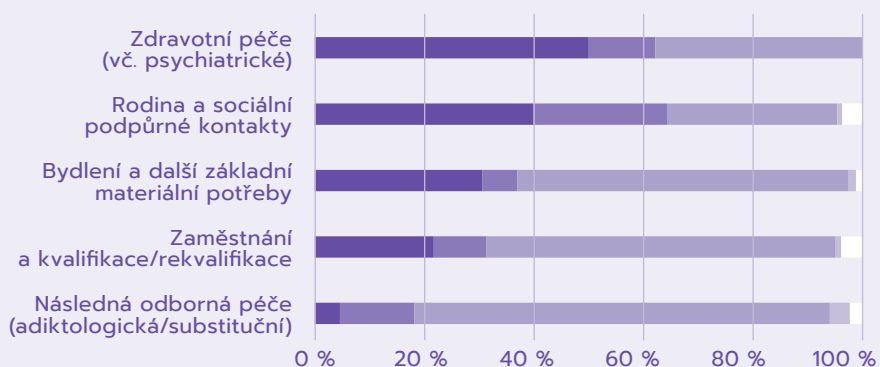
STABILIZAČNÍ OBLAST	PRŮMĚR ŠKÁLY
Následná odborná péče (adiktologická/substituční)	1,39
Zaměstnání a kvalifikace/rekvalifikace	1,59
Bydlení a další základní materiální potřeby	1,06
Rodina a sociální podpůrné kontakty	1,9
Zdravotní péče (vč. psychiatrické)	0,9

3.2.

MONITORING POVINNĚ SLEDOVANÝCH KVANTITATIVNÍCH UKAZATELŮ

Graf 2

Škály ukazující rozložení nabídnuté pomoci jednotlivých stabilizačních oblastech

Z grafu je patrné, že když už byla daná oblast identifikována jako problémová, zůstala v rámci škály na hodnotě 1 nebo 2, což značí identifikovaný a zároveň nedořešený problém. To bylo samozřejmě dáno skutečností, že byl dotazník vyplňován s klienty v první fázi, kdy ještě nebyl prostor a čas pracovat na daných problémech. Zároveň hrála v tomto ohledu roli i nedostupnost drogových služeb, bydlení a zaměstnání, což je velmi názorně vidět zejména na velké prevalenci hodnoty 2 v těchto oblastech, která značí identifikaci problému, jeho přijetí ze strany klienta, a jeho nedořešení nebo absenci konkrétní možnosti řešení daného problému. Zajímavostí je skutečnost, že kategorie rodina a sociální síť nebyly velmi často identifikovány jako problematické a když už byly, tak klienti nejčastěji odmítali pomoc v této oblasti. Velmi pozitivním zjištěním je skutečnost, že klienti měli zájem o následnou odbornou péči a málo jich v tomto ohledu odmítalo pomoc. Nejméně klientů pak odmítalo pomoc v oblasti bydlení.

4.

NOVĚ IDENTIFIKOVANÁ RIZIKA REALIZACE PROJEKTU A NÁVRHY NA JEJICH ELIMINACI

4.1.

VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI

Mezi jasně definovaná nová rizika, která budou v budoucnu ztěžovat realizaci projektu, patří válka na Ukrajině, kterou tematizovali informanti a informantky v jedenácti rozhovorech a byla tématem pro všechny NNO v projektu. Pouze tři informanti/tky ze dvou organizací neviděli válku jako faktor, který jim promlouvá do jejich terénní práce.

Mezi nejčastěji zmiňované negativní průvodní jevy patřily obavy klientů, které se týkaly zejména situace po propuštění a nedostatku kapacit sociálních a jiných služeb spolu s nedostatkem bydlení a zaměstnání. Tyto obavy byly často projektovány konkrétně do ukrajinských uprchlíků a uprchlic, což je ale nutné chápat jako určitou ventilaci, a ne úplně optimální copingovou strategii, jak se vypořádat s danou situací, nikoliv jako projev nenávisti jako takový.

Samotné NNO pak tematizovaly předpokládaný nedostatek důstojného bydlení pro propuštěné klienty, přičemž problematičnost situace byla regionálně různorodá a horší byla v regionech, které se již předtím potýkaly se strukturálními problémy a nerozvětvenou sítí sociálních a jiných služeb (například Karlovarský kraj, ale také například Příbramsko). V tomto ohledu jedna organizace také tematizovala skutečnost, že pro jejich klienty bylo v době realizace rozhovoru možné získat ubytování a zaměstnání pouze na Mladoboleslavsku, což ale vnímali jako rizikové

prostředí z hlediska užívání drog a distresu, které svým klientům nechtějí doporučovat, neboť to podle nich znamená vysokou pravděpodobnost nekontrolovaného relapsu a recidivy.

Vedle bydlení byla tematizována také omezená kapacita sociálních a dalších služeb, které jsou v současné době ve velké míře nasměrovány na pomoc uprchlíkům a uprchlicím, což informanti a informantky vnímali pozitivně, ale zároveň v tom viděli reálné omezení kapacit, které může dopadnout na propuštěné klienty.

Stejně tak bylo vyzdvihoováno také zaměstnání jako faktor, který dlouhodobě naráží na požadavek zaměstnavatelů, aby daná osoba měla čistý výpis z rejstříku trestů. Tato situace se v posledních letech do určité míry kompenzovala nedostatkem zaměstnanců a zaměstnankyň, takže někteří zaměstnavatelé od tohoto požadavku upustili. Dá se nicméně předpokládat, že více osob z Ukrajiny nedostatek sníží a požadavky při přijímání se opět zpřísní.

V menší míře pak informanti a informantky uváděli, že válka na Ukrajině má negativní vliv na duševní zdraví podpořených klientů, a to ve smyslu, že celou situaci s obavami sledují a bojí se budoucnosti, případně se obávají o své blízké.

4.1.

VÁLEČNÍ UPRCHLÍCI

Jeden informant/ka pak uvedl/a, že se zvýšily čekací lhůty na úřadech pro vyřízení dokladů. Vzhledem ke skutečnosti, že většina podpořených osob je stále ve výkonu trestu a komunikace a doprovody na úřady započnou až v dalších měsících, lze očekávat, že tento faktor bude v dalším procesu řešení projektu významnější.

Návrh na zmírnění nebo eliminaci tohoto rizika nemáme, jelikož se jedná o strukturální, a navíc mezinárodní, problém, s nímž z naší pozice nemůžeme nic dělat.

4.2.

PŘEDÁVÁNÍ KLIENTŮ PO PROPUŠTĚNÍ

Již v počáteční fázi realizace projektu se ukazuje, že bude docházet k poměrně velkému předávání klientů napříč organizacemi, jelikož řada klientů se bude vracet z věznic do jiného regionu, než v jakém se nachází samotná věznice. Například z věznic v Karlovarském kraji se bude větší počet klientů vracet do Teplicka, z Příbrami do Brna a Mladoboleslavska, z věznic v Jihomoravském kraji pak půjde více klientů do Karvinska atd. Pro lepší přehled viz graf číslo 3, z něhož je vidět, že nejvíce klientů má zatím namířeno do Prahy, pak do Brna a následuje Plzeň a Moravskoslezský kraj.

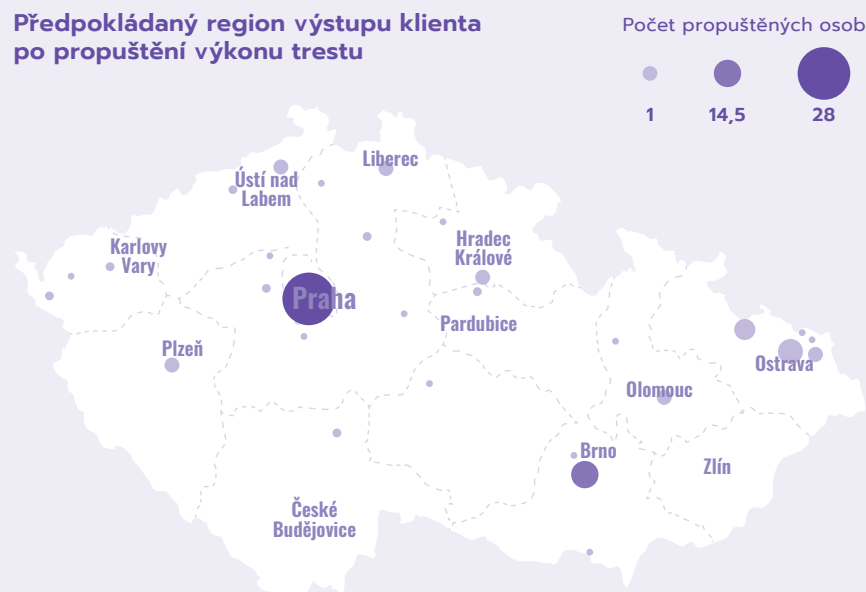
To bude představovat logistickou i administrativní zátěž pro NNO, které budou muset předávání naplánovat a vykomunikovat, ale hlavně to bude zátěž pro klienty, kteří budou mít navozenou důvěru ke case manažerovi nebo manažerce, který/která s ním pracoval/a ve výkonu trestu, a dá se očekávat, že navození důvěry k někomu jiném bude nějakou dobu trvat, což samozřejmě zpomalí klientskou práci. V nejčernějším scénáři pak klient k novému case manažerovi nebo manažerce nemusí cítit důvěru vůbec a ukončí spolupráci.

Specifikem v rámci tohoto rizika jsou pak regiony, které nejsou pokryté NNO v rámci projektu, ale je domluvena rámcová spolupráce s regionálními NNO ohledně možného předání klientů. Tady stále není jasné, jak bude následně předání vykázano a jak budeme dále sledovat

klientskou práci u NNO, které nejsou v projektu. Zároveň není jasné, jak se bude řešit situace, kdy například daná NNO nebude mít kapacity klienta nebo klienty přijmout.

Graf 3

Předpokládaný region výstupu klienta po propuštění výkonu trestu

Na zmírnění alespoň nějakých náležitostí tohoto problému bude nutné vypracovat systém předávání klientů a s NNO, které nejsou v projektu, domluvit jasné kontury spolupráce.

4.3.

PŘEMÍSTĚNÍ KLIENTA DO JINÉ VĚZNICE

Jedna informantka uváděla, že se opakovaně setkala se situací, kdy navázala kontakt s potenciálním klientem, domluvili se na spolupráci v rámci projektu, ale následně byl tento klient přemístěn do jiné věznice, která není zahrnuta v projektu. Daní klienti tak byli v rámci projektu tímto nešťastným způsobem, který nemohla ani jedna strana ovlivnit, ztraceni.

Zde je řešením zkusit domluvit se s věznicemi, aby klienty, s nimiž je již navázána spolupráce nepřesouvaly do jiné věznice.

4.4.

LETNÍ MĚSÍCE

Vlivem dovolených a utlumení provozu ve věznicích i NNO může dojít ke zpomalení vytipovávání nových klientů a problematické práci s klienty, kteří mají být v těchto měsících propouštěni.

Tady může být řešením pečlivé monitorování termínu výstupu u podpořených osob, které jej mají v letních měsících a zajištění odpovídajícího personálního zajištění v dané termíny, což samozřejmě může být vzhledem k omezeným kapacitám NNO velmi komplikované.

4.5.

SOUBĚH RŮZNÝCH CASE MANAGEMENTOVÝCH PROJEKTŮ REALIZOVANÝCH VÍCE NNO

Jak bylo zmíněno výše, riziko spočívá v dublování práce a kolizi zakázek u klientů, kteří jsou podpořeni z více case managementových projektů.

Mělo by dojít ke společným schůzkám mezi dotčenými NNO a vyjasnění si mantinelů vzájemné spolupráce, aby byl klient na prvním místě a zároveň klientská práce fungovala optimálně.

4.6.

DALŠÍ VLNA KORONAVIRU A SOUVISEJÍCÍCH OPATŘENÍ

V době psaní zprávy odborná veřejnost v médiích předpokládala, že bude další vlna nákazy koronavirem, byť mnohem méně nebezpečné varianty, což by mohlo uzavřít věznice. Realizace case managementu ve věznicích by tak musela přejít do skypového a korespondenčního režimu. Příklad skypového kontaktu vyvolává otázku, zda jsou všechny věznice schopné zajistit pro tento typ kontaktu adekvátní podmínky, a to zejména s ohledem na důvěrnost komunikace (viz zkušenost jedné informantky výše).

S tímto rizikem se jako takovým nedá příliš mnoho dělat. Určitým zmírněním jeho dopadu může být předběžné komunikování s věznicemi a zjištění, jestli by případně v situaci, kdy bude přístup do věznic omezen, šel využít alespoň skypový kontakt a pokusit se vyjednat adekvátní podmínky na jeho využití.

Po propuštění pak mohou být problémem omezení nebo uzavření některých, zejména pobytových, služeb, což je nicméně problém, který opět z naší pozice jenom těžko vyřešíme.

4.7.

NARUŠENÍ DOBRÉ ÚROVNĚ SPOLUPRÁCE VÝMĚNOU KONTAKTNÍCH OSOB

Toto riziko souvisí s absencí kultury spolupráce mezi NNO a věznicemi, která je mnohdy velmi individualizována a závisí na konkrétních osobách spíše než na nastavených procesech a předávaných hodnotách. V některých věznicích tak hrozí, že pokud například odejde kontaktní osoba, která je pro spolupráci s danou NNO klíčová, může se úroveň spolupráce zhoršit nebo paralyzovat (pokud vezmeme v potaz i problém, který jsme také zmiňovali, a sice občasné velmi špatnou komunikaci a předávání informací a agendy uvnitř věznic). To samozřejmě platí i z druhé strany, kde odchod kontaktní osoby z NNO, s níž má daná věznice vybudovaný důvěrný vztah a vazby, může mít také značně negativní vliv na řešení projektu.

Prevence tohoto rizika spočívá v udržování důvěrného a férového kontaktu s vězeňským personálem, což nicméně samozřejmě nemusí v některých situacích stačit.

4.8.

PODMÍNĚNÉ PROPUŠTĚNÍ A NEDOŘEŠENÁ TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Ve třinácti rozhovorech v rámci všech organizací bylo zmíněno, že se již od začátku projektu potýkají určitým způsobem s podmíněnými propuštěními jako prvkem, který do realizace projektu a samotného case managementu vnáší chaos, neboť není jisté, zda danou osobu na podmínku propustí nebo ne. Jedna informantka pak uvedla, že mají k dispozici v NNO žebříček věznic a soudců a soudkyň seřazených podle úspěšnosti žádostí o podmíněné propuštění a že věznice, kam docházejí, nejsou na tomto žebříčku příliš vysoko. V rámci projektu tento faktor v některých NNO vyvolal diskuzi, zda takové klienty do projektu brát nebo ne, jelikož v rámci projektu potřebujeme realizovat i klientskou práci po propuštění z výkonu trestu, která by vlivem neúspěšné žádosti o podmíněné propuštění nemusela být uskutečněna. Nicméně, ve všech NNO, kde k takové diskuzi došlo, nakonec nechtěli, aby bylo podmíněné propuštění bariérou pro vstup do projektu, a to i z důvodu, že jej jako nástroj vnímali spíše pozitivně, protože dohled po propuštění jim mohl pomoci v rámci case managementu. Jeden informant pak také uvedl, že podmíněné propuštění je chaotickým prvkem i z hlediska praktického zajištění pomoci bezprostředně po propuštění, kdy může k podmíněnému propuštění dojít velmi rychle a překotně, například prostřednictvím faxu, a zajistit pak během jednoho nebo dvou dnů adekvátní službu a pomoc danému klientovi je velmi problematické a v některých případech i prakticky nemožné. Jedna informantka pak uvedla, že by se toto

riziko dalo zmenšit větším úsilím informovat soudce a soudkyně, že zde je case managementový projekt, který zvyšuje šance na úspěšný návrat do společnosti, čímž by se mohla snížit míra neúspěšnosti žádostí o podmíněné propuštění.

Podobným problémem, i když už ne tak exponovaným (byl tematizován v devíti rozhovorech), byla nedořešená trestní řízení, která spočívala zejména v situaci, kdy daný klient měl daný pevný výstup, ale ještě probíhaly soudy, které měly rozhodnout v další zjištěné trestné činnosti. Daný klient tak mohl dostat další trest, což mohlo posunout jeho propuštění i o několik let a v podstatě ho vyřadit z projektu, byť by byl vhodnou osobou k podpoření a již s ním byla realizována přímá práce. Jedna NNO tuto situaci řešila udržováním kontaktu s danými osobami a vyčkáváním, jak soudy dopadnou. Pokud by soudy nařídily další tresty, které by nebyly diskvalifikační pro case management, dané osoby by byly přibrány do projektu, pokud by tresty byly větší, dané osoby by se podpořily ze standardního programu NNO. Nicméně, ne všechny NNO, které jsou v projektu, tuto možnost mají, ať už z důvodu, že nemají standardní vězeňský program nebo další capacity.

Celkově však z NNO zaznívalo, že jakákoliv přímá práce s klientem, i když ho nepustí z výkonu trestu, se neztratí a může být důležitým prvkem v další práci, a to v rámci projektu i mimo něj.

4.9.

KOLIZE MEZI ZAMĚŠTNÁVÁNÍM A DOCHÁZENÍM NA KONZULTACE

Toto riziko zaznělo ve dvou rozhovorech, kdy informantky poukazovaly na skutečnost, že klienti nechtějí nebo nemohou docházet na konzultace, neboť jsou pracovně zařazeni a dochází do zaměstnání, přičemž dávají přednost zaměstnání jako činnosti, z níž mají krátkodobý okamžitý užitek. Informantky se snažily tuto situaci s dotčenými věznicemi řešit, a to domluvou, že by mohly dané klienty vždy uvolnit ze zaměstnání na daný den a hodinu a pak jej zase navést zpět do zaměstnání, což podle nich mohlo fungovat u vnitřních pracovních míst, ale u venkovních nebo nestřežených míst to není logisticky možné. Toto riziko je součástí obecnějšího systémovějšího problému ve vězeňství spočívající v kolizi mezi zaměstnáváním a terapeutickými/poradenskými programy (viz Mertl 2021).

4.10.

ZTRACENÍ KONTAKTU PO PROPUŠTĚNÍ

Toto riziko v rámci rozhovorů zatím příliš nezaznívalo, ale dá se očekávat, že nabude na důležitosti, až budou klienti propouštěni z výkonu trestu, kdy v některých obdobných projektech v minulosti (například Kváča, Gottwaldová 2018, 2019) docházelo k poměrně velké „úmrtnosti“ kontaktů bezprostředně po propuštění.

NNO realizující tento projekt mají s udržováním i návazností kontaktu po propuštění rozsáhlou zkušenost. V řadě z jejich standardních programů je návaznost vysoká, takže se dá předpokládat, že bude podobně vysoká i v projektu. Nicméně, klíčové je v tomto ohledu navození důvěry a motivování klienta, aby se po výstupu ozval.

5.

DOPORUČENÍ PROJEKTOVÉMU TÝMU PRO DALŠÍ REALIZACI PROJEKTU

Z dosavadních formálních i neformálních rozhovorů v rámci řešitelského týmu i společných supervizí se zdá, že zásadním rizikem bude spolupráce NNO na předávání klientů po propuštění. Hlavní doporučení pro další řešení projektu je tedy udržet a možná ještě zlepšit dosavadní komunikaci a předávání informací a vytvořit standardizovaný postup, jak se budou klienti mezi organizacemi předávat. Specifikem je navázání spolupráce v tomto kontextu i s NNO, které nejsou zahrnuty v projektu, ale je s nimi domluvena rámcová spolupráce na předávání klientů. Bude potřeba nějakým způsobem podrobněji domluvit tuto spolupráci a možná ji i nějakým způsobem formalizovat.

Druhé doporučení směřuje k odborným garantům a garantkám za jednotlivé NNO, aby zkusili navázat kontakt se soudci a soudkyněmi, které mají ve věznicích, kam dojíždějí, na starosti podmíněná propuštění a vysvětlit jim cíle a náplň projektu s cílem zvýšit tak úspěšnost žádostí o podmíněné propuštění.

Třetím doporučením je navázání kontaktu s NNO, které realizují ve věznicích jiné case managementové projekty a domluvit se s nimi na konturách vzájemné spolupráce, aby byl klient na prvním místě a práce s ním optimálně nastavena pro všechny strany.

Čtvrtým doporučením je soustředění se na návaznost mezi kontaktem s klientem ve vězení a po propuštění, což může být potenciálně fáze, kdy bude docházet ke ztrátám klientů.

6.

ZÁVĚR

Z provedeného šetření a výzkumu vyplývá, že projekt se i přes počáteční zdržení rozjel poměrně intenzivně, čemuž nasvědčuje i řada nových identifikovaných rizik, která by se jinak neobjevila. V rámci řešení projektu se objevily faktory, které mohou do budoucna znamenat omezení nebo komplikace v naplnění všech náležitostí a indikátorů projektu, což se týká zejména přetrvávající války na Ukrajině a možné další koronavirové vlny s příslušnými opatřeními, nicméně tyto faktory můžeme v rámci projektu pouze velmi obtížně řešit. Zbytek identifikovaných faktorů/problémů představuje pro participující NNO, které jsou zkušené a umí spolupracovat, spíše očekávané odchylky od projektu, které je možné minimalizovat nebo vyřešit. Zároveň je nutné zdůraznit, že ačkoliv se jedná o první podobný projekt svého druhu, který realizuje konsorcium NNO z celé České republiky, je komunikace a spolupráce zatím bez zásadních větších obtíží a projekt běží dobře.

7.

LITERATURA

- BEGUN, Audrey L.; EARLY, Theresa J.; HODGE, Ashleigh (2016): Mental Health and Substance Abuse Service Engagement by Men and Women During Community Reentry Following Incarceration. In: *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 43: 2, 207–218.
- BELENKO, Steven (2006): Assessing Released Inmates for Substance-Abuse-Related Service Needs. In: *Crime & Delinquency*, 52: 1, 94–113.
- BINSWANGER, Ingrid A; NOWELS, Carolyn; CORSI, Karen F; et al. (2012): Return to Drug Use and Overdose after Release from Prison: A Qualitative Study of Risk and Protective Factors. In: *Addiction Science & Clinical Practice*, 7: 1, 3.
- BREESE, Jeffrey R.; RA'EL, Khaz; GRANT, G. Kathleen (2000): No Place Like Home: A Qualitative Investigation of Social Support and Its Effects on Recidivism. In: *Sociological Practice: A Journal of Clinical and Applied Research*, 2: 1, 1–21.
- BURCH, Melissa (2017): (Re)entry from the Bottom Up: Case Study of a Critical Approach to Assisting Women Coming Home from Prison. In: *Critical Criminology*, 25: 3, 357–374.
- DAVIS, Celeste; BAHR, Stephen J; WARD, Carol (2013): The Process of Offender Reintegration: Perceptions of what Helps Prisoners Reenter Society. In: *Criminology & Criminal Justice*, 13: 4, 446–469.
- DOHERTY, Sherri; FORRESTER, Pamela; BRAZIL, Amanda; et al. (2014): Finding Their Way: Conditions for Successful Reintegration Among Women Offenders. In: *Journal of Offender Rehabilitation*, 53: 7, 562–586.
- DRAHÝ, František; HŮRKA, Jindřich; PETRAS, Michal (2018): *SARPO: Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky.
- FASSIN, Didier (2017): *Prison Worlds: An Ethnography of the Carceral Condition*. Cambridge: Polity.
- FRITZON, Katarina; MILLER, Sarah; BARGH, Danielle; et al. (2020): Understanding the Relationships between Trauma and Criminogenic Risk Using the Risk-Need-Responsivity Model. In: *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*.
- GARLAND, David (2001): *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- GRIFFIN, Amber D.; TASCA, Melinda; ORRICK, Erin A. (2020): Getting High After Getting Out: Understanding the Relationship Between Support, Stressors, and Drug Use Among Men and Women in Early Reentry. In: *Crime & Delinquency*, 66: 13–14, 1839–1864.
- HAMMETT, Theodore M.; ROBERTS, Cheryl; KENNEDY, Sofia (2001): Health-Related Issues in Prisoner Reentry. In: *Crime & Delinquency*, 47: 3, 390–409.
- JOHNSON, Ida M. (2014): Economic Impediments to Women's Success on Parole: "We Need Someone on Our Side." In: *The Prison Journal*, 94: 3, 365–387.
- KVÁČA, Vladimír; GOTTWALDOVÁ, Adela (2018): *RESTART II. - závěrečná evaluační zpráva*. Praha: Polytechna Consulting.
- KVÁČA, Vladimír; GOTTWALDOVÁ, Adela (2019): *Změna je možná - chci změnu - závěrečná evaluační zpráva*. Praha: A-GIGA.
- LANE, Jodi (2020): An Overview: What We Know About Incarcerated Women and Girls. In: HECTOR, Jada (ed.), *Women and Prison*, Cham, Switzerland: Springer, 1–13.

7.

LITERATURA

- LONG, Joshua S.; SULLIVAN, Carrie; WOOLDREDGE, John; et al. (2019): Matching Needs to Services: Prison Treatment Program Allocations. In: *Criminal Justice and Behavior*, 46: 5, 674–696.
- MADOC-JONES, Iolo; HUGHES, Caroline; GORDEN, Caro; et al. (2018): Rethinking Preventing Homelessness amongst Prison Leavers. In: *European Journal of Probation*, 10: 3, 215–231.
- MARTIN, Michael S.; ELJDUPOVIC, Gordana; MCKENZIE, Kwame; et al. (2015): Risk of Violence by Inmates with Childhood Trauma and Mental Health Needs. In: *Law and Human Behavior*, 39: 6, 614–623.
- MERTL, Jiří (2021): Prison employment and its conflict with therapeutic and counselling programmes: The experiences of Czech prison personnel. In: *European Journal of Criminology*, on-line first.
- MERTL, Jiří (2022): What seems to be the problem? Ex-prisoners' Reentry/ Resettlement in the Czech Republic. In: *Crime & Delinquency*, on-line first.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina (2006): *Spoutaná Rozkoš: sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- NOVISKY, Meghan A; NOWOTNY, Kathryn M; JACKSON, Dylan B; et al. (2021): Incarceration as a Fundamental Social Cause of Health Inequalities: Jails, Prisons and Vulnerability to COVID-19. In: *The British Journal of Criminology*, 61: 6, 1630–1646.
- SHIVY, Victoria A.; WU, J. Juana; MOON, Anya E.; et al. (2007): Ex-offenders Reentering the Workforce. In: *Journal of Counseling Psychology*, 54: 4, 466–473.
- STENSRUD, Robert H.; GILBRIDE, Dennis D.; BRUINEKOOL, Robert M. (2019): The Childhood to Prison Pipeline: Early Childhood Trauma as Reported by a Prison Population. In: *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 62: 4, 195–208.
- STINSON, Jill D.; CLARK, Michael D. (2017): *Motivational Interviewing with Offenders: Engagement, Rehabilitation, and Reentry*. New York: Guilford Press.
- TODD-KVAM, John (2019): An Unpaid Debt to Society: How 'Punishment Debt' Affects Reintegration and Desistance From Crime in Norway. In: *The British Journal of Criminology*, 59: 6, 1478–1497.
- TOUŠEK, Ladislav; WALACH, Václav; KUPKA, Petr; et al. (2018): *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Brno: Doplněk.
- WACQUANT, Loïc (2009a): *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- WACQUANT, Loïc (2009b): *Punishing the Poor. The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
- WACQUANT, Loïc (2010): Prisoner Reentry as Myth and Ceremony. In: *Dialectical Anthropology*, 34: 4, 605–620.
- WILLIAMS, Natasha H. (2007): Prison Health and the Health of the Public: Ties That Bind. In: *Journal of Correctional Health Care*, 13: 2, 80–92.

 **Práce
za mřížemi**

Norway
grants

Asociace poskytovatelů adiktologických služeb, z.s.
Karoliny Světlé 286/18, 110 00 Praha 1
IČO: 63839539

www.pracezamrizemi.cz

PARTNEŘI

Realizátor projektu:

Partneři projektu:

KOTEC

Lexus

Projekt „Systémové zajištění péče pro vězněné uživatele drog a její následná kontinuita po propuštění“ je finančně podpořen finančním mechanismem Norské fondy 2014–2021 v Programu Spravedlnost.